

You can bring a horse to the water, but you cannot make it drink

Repliek aan K. Groenveld en B. S. Wilpstra

T. Huppes

I. De economie laat bij haar verklaring van het verschijnsel inflatie sociologische factoren buiten beschouwing. In 'Anomie en Inflatie' (*Mens en maatschappij*, 1975, no. 3) heb ik gekozen voor een interdisciplinaire benadering, met het doel het inzicht in het inflatieproces te verruimen. Een veronderstelde interdependentie tussen het inflatietempo en de mate van anomie in de samenleving blijkt niet in strijd met het voor Nederland en de Verenigde Staten verzamelde cijfermateriaal.

Mijn artikel bestaat globaal gesproken uit een economisch, een sociologisch en een interdisciplinair gedeelte. Het eerste onderdeel geeft voornamelijk een overzicht van de meest gangbare verklaringen in de economie van het verschijnsel inflatie. Achtereenvolgens passeren de 'demand-pull', de 'cost-push' en de monetaire variant de revue; daarnaast is zijdelings aandacht besteed aan maatschappijkritische (voornamelijk neomarxistisch georiënteerde) verklaringen. Bij de presentatie van de drie hoofdvarianten wordt benadrukt, dat deze inflatietheorieën:

- enerzijds geënt zijn op het werk van economen (o.a. Keynes en Joan Robinson), die zich distantieerden van het neoklassieke evenwichtsparadigma: het *pièce de résistance* van de economische wetenschap (dit geldt in mindere mate voor de monetaire inflatietheorie, die overigens een ondergeschikte positie inneemt);
- anderzijds niettemin sociale harmonie veronderstellen: een gevolg van de specifieke wijze waarop de econoom zijn wetenschap afbakent.

Vanuit een interdisciplinair gezichtspunt ligt het voor de hand te onderzoeken in hoeverre het inflatieproces (een evenwichtsstoring in economische zin) samenhangt met onevenwichtigheden in sociologische zin, die in de economie buiten beschouwing blijven.

Het tweede, sociologische gedeelte van 'Anomie en Inflatie' geeft, voor-

namelijk op basis van het werk van Merton en Durkheim, een typering van het verschijnsel anomie. Terloops komt het individueel-psychologische aspect aan de orde, beredeneerd vanuit de psycho-analytische conceptie. De uiteindelijke keuze voor een vijftal anomic-indicatoren — agressieve misdrijven, vermogensmisdrijven, moord, zelfmoord en echtscheidingen — is behalve door theoretische overwegingen, voornamelijk bepaald door de beperktheid van beschikbare secundaire bronnen.

Het laatste, interdisciplinaire onderdeel bestaat uit een theoretische fundering van de anomie-inflatie hypothese, en een confrontatie van de hypothese met de voor Nederland en de Verenigde Staten verzamelde data. Het theoretische gedeelte is gebaseerd op een reeds eerder ontwikkelde interdisciplinaire conceptie: een integratie van de neoklassieke economie met de ruiltheoretische sociologie (*Mens en maatschappij*, 1974, no. 2). In deze conceptie zijn prijzen en normen gelijksoortige verschijnselen, hetzelfde geldt voor het tweetal marktmechanisme — sociale controle, evenals voor de inkomens- en de machtsverdeling. Af te leiden valt dat inflatie gepaard zal gaan met anomie en omgekeerd; stijgt of daalt het inflatietempo dan wijzigt de mate van anomie dienovereenkomstig. De correlatiecoëfficiënten tussen de inflatiepercentages en de waarden van de anomie-indicatoren over de afgelopen decennia in Nederland en de Verenigde Staten zijn opmerkelijk hoog, maar bieden helaas weinig houvast. Nader onderzoek is noodzakelijk, aangezien correlaties tussen getallenreeksen met een overwegend stijgende trend niet betrouwbaar zijn.

II. Tot zover een korte samenvatting van het artikel, dat geschreven werd voor zowel economen als sociologen: de deelnemers aan het in september 1975 door de Economische Faculteit te Groningen georganiseerde Symposium 'Economics and Sociology, Towards an Integration.' Met het oog op de leesbaarheid heb ik getracht mono-disciplinaire verfijningen te vermijden, zonder collega economen en sociologen te irriteren met relatief bekende uiteenzettingen. Het laatste is mij met betrekking tot de economen Groenveld en Wilpstra kennelijk niet gelukt. Ik zou dit betreuren, wanneer hun commentaar de mogelijkheid zou bieden tot een zinvolle discussie. Hiervoor laten de auteurs nauwelijks ruimte, voornamelijk vanwege hun polariserende opstelling, gebaseerd op een volstrekt overbodige neiging 'hun' economische wetenschap te verdedigen. Aan dit laatste is ruim de helft van het commentaar gewijd; over het sociologische gedeelte van 'Anomie en Inflatie' wordt daarentegen met geen woord gerept.

De economische wetenschap behoeft geen verdediging, integendeel. Dankzij een ver doorgevoerde abstractie — sociologische en psychologische

factoren blijven in het algemeen buiten de probleemstelling — kan de economie bogen op, zoals Heilbroner het noemt, 'an achievement, before which the other social sciences pale with envy.' Abstractie werkt evenwel als een tweesnijdend zwaard. Weliswaar bevordert de bestudering van een beperkt aantal aspecten van de werkelijkheid de wetenschappelijke diepgang; tegelijkertijd echter creëert deze werkwijze de behoefte aan interdisciplinaire wetenschapsbeoefening. Deze behoefte neemt toe, wanneer, zoals bij de huidige inflatie, mono-disciplinair afgeleide beleidsmaatregelen weinig effect blijken te sorteren.

Inzicht in de grenzen van het economisch verklaringsgebied gaat vooraf aan een interdisciplinaire benadering. Anders dan het commentaar van Groenveld en Wilpstra doet vermoeden, betekent dit geenszins een devaluatie van de economische wetenschap. Met Heilbroners woorden: 'The answer I wish to give is not to denigrate what economics has done. It is to stress what it has failed to do . . . , that the light of economics only seems to work when the machinery of the social system is turning over smoothly, whereas any failure in the social mechanism short-circuits the beam that economics throws.'¹

De kritiek van Groenveld en Wilpstra op het economische gedeelte van 'Anomie en Inflatie' is dan ook, afgezien nog van de badinerende toon ('schoolboekjestheorie', sic!), goeddeels buiten de orde. De moderne ontwikkelingen binnen de economie, waaraan onvoldoende aandacht besteed zou zijn, hebben het karakter van mono-disciplinaire verfijningen van de economische theorie. Vanuit een interdisciplinair gezichtspunt onderscheiden ze zich niet van de reeds genoemde inflatievarianten. Ook de meest recente theorieën, waaronder de 'new micro economics', abstraheren van de invloed van sociologische factoren op het verloop van economische processen en veronderstellen daardoor impliciet sociale harmonie. Terecht besteedt de economie de laatste jaren relatief meer aandacht aan de onevenwichtigheidsanalyse; daarmee zijn echter nog geen stappen gezet op de nog steeds weinig betreden weg van interdisciplinaire theorievorming.

De polariserende opstelling van Groenveld en Wilpstra blijkt eens te meer, wanneer zij de theoretische achtergrond van de anomie-inflatie-hypothese bespreken. Deze is gebaseerd op de reeds eerder genoemde integratie van de neoklassieke economie en de ruiltheoretische sociologie. Achtereenvolgens wordt beweerd: 'Huppes verwerpt de neoklassieke theorie'. 'Het komt ons voor dat Huppes de sociale ruiltheorie op dezelfde wijze moet kritiseren als de neoklassieke theorie.' 'De kritiek op de neoklassieke economie verwordt in een lofzang als gepraat wordt over de sociale ruiltheorie.' Noch een verwerping van de neoklassieke economie,

noch de tegenstelling neoklassieke economie — ruiltheorie, is in de tekst terug te vinden, tenzij de lezer hetgeen er staat misvormt. Ter toelichting citeer ik de gecomprimeerde, Engelse versie, die ik in september 1975 aan Groenveld en Wilpstra ter beschikking stelde.

'In this article economists are invited to enlarge the scope of their discipline with the aid of sociology. Taking as a point of departure both neo-classical economics and the theory of social exchange, an interdisciplinary conception of society is developed.'

The neoclassical mainstream in economics is subject to a number of wellknown limitations, emphasized by neokeynesians, institutionalists, neo-marxists and others. In their alternatives, the world of neoclassical economics is refuted. In contrast, our effort may be conceived of as an attempt to reconcile man as a social actor with man as a homo economicus. An ambitious effort indeed, considering the non-sociological character of neoclassical economics . . .'

Het citaat spreekt voor zich. In tegenstelling tot bepaalde stromingen binnen de economie, wordt de neoklassieke economie niet verworpen, maar — tezamen met de ruiltheorie — als uitgangspunt genomen bij het ontwerpen van de interdisciplinaire conceptie.

Van een lofzang op de ruiltheorie, al dan niet ten koste van de neoklassieke economie, is evenmin sprake. De interdisciplinaire benadering is juist gebaseerd op de (steeds opnieuw benadrukte) gelijksoortigheid van beide wetenschappelijke stromingen. Ook de kritiek op beide disciplines is gelijklopend. De empirische leegheid van het neoklassieke begrippenapparaat geldt tevens als bezwaar tegen de ruiltheorie. Voor beide stromingen wordt het gevaar van tautologische redeneringen gesignaleerd. De interdisciplinaire synthese lijdt (uiteeraard) aan dezelfde euvelen, maar is hierdoor, anders dan Groenveld en Wilpstra suggereren, allerm minst zinloos. Evenmin als de neoklassieke economie dient zij — in de bewoording van A. Marshall (1890) — beschouwd te worden als 'a body of concrete truth,' maar als 'an engine for the discovery of concrete truth.' In modernere termen: de interdisciplinaire conceptie heeft waarde, omdat zij zich leent voor het deduceren van falsificeerbare hypothesen. De anomie-inflatie hypothese is hiervan een voorbeeld.

Met de formulering van deze hypothese hebben Groenveld en Wilpstra blijkbaar eveneens moeite; wederom is hun kritiek niet bijster elegant. Een onnauwkeurigheid in de formulering (in de tweede alinea van het artikel) wordt onnodig breed uitgemeten. Reeds september vorig jaar is de auteurs erop gewezen dat dit tekort is verholpen in de Engelse vertaling, waarover zij sindsdien beschikken. Overigens kost het, ook zonder

deze correctie, weinig moeite de hypothese op zijn juiste waarde te schatten, zoals blijkt uit het artikel van W. L. Brugsma (*Haagse Post*) 15-11-1975), dat de essentie van 'Anomie en Inflatie' helder weergeeft. De hypothese veronderstelt een — niet causaal, maar interdependent — verband tussen het inflatieniveau en de mate van anomie in de samenleving. Een stijging of daling van het jaarlijkse inflatiepercentage dient dus te corresponderen met een overeenkomstige wijziging van de anomie-indicatoren.

Confrontatie van de hypothese met het cijfermateriaal voor de Verenigde Staten en Nederland levert — samengevat — het volgende resultaat. 'Op grond van de relatief hoge waarden van de correlatiecoëfficiënten kan de hypothese niet worden verworpen. Verstreckende conclusies zijn overigens niet te verbinden aan de gevonden resultaten, aangezien de cijferreeksen trendmatige bewegingen bevatten. Voor 'harde' uitspraken is nader onderzoek noodzakelijk.' Voor Groenveld en Wilpstra gaat dit lang niet ver genoeg. Zij wensen aan de uitkomsten geen enkele betekenis toe te kennen en verlenen mijn conclusies o.m. het predikaat naïef. De gechoorde taal waarin de kritiek is gesteld, zou terecht zijn geweest, wanneer ik, op basis van de gevonden resultaten, de hypothesen had aanvaard. De correlaties bieden in dit opzicht geen houvast, maar geven niettemin voldoende aanleiding het verband tussen anomie en inflatie nader te onderzoeken. De resultaten van dit onderzoek hoop ik binnenkort te publiceren.

De voornaamste kritiekpunten van Groenveld en Wilpstra zijn inmiddels de revue gepasseerd. Een vaktechnische discussie over economische details heb ik bewust vermeden; een polemiek tussen economen hoort niet thuis in *Mens en maatschappij*. Bovendien bereikt de discussietechniek van de auteurs, met name in het economische gedeelte van hun commentaar, een dieptepunt. Verschillende onderdelen van mijn betoog worden uit hun verband gerukt of gedeformeerd, daarna opgeblazen en tenslotte doorgeprikt. Bij wijze van voorbeeld: De auteurs '*menen*', naar aanleiding van mijn typering van de evenwichtsconceptie in de economie, 'dat er sprake is van *verwarring* van de begrippen evenwicht en stationaire toestand.' Waarom zij dit *menen* wordt niet vermeld. Niettemin is in de volgende alinea aangenomen dat '*deze verwarring bij de auteur*' inderdaad aanwezig is, en dat met de evenwichtsconceptie de stationaire toestand is bedoeld. In beide gevallen slaan zij de plank mis, zodat de uitvoerige kritiek, die daarna volgt, iedere grond mist. Hun voornaamste conclusie luidt: 'Huppes doet het voorkomen alsof volledige mededinging moet leiden tot een stationaire toestand.' Juist zou zijn geweest: de marktform volledige mededinging leidt tot een a-sociologische theorie.²

Een laatste voorbeeld: 'Ook bij andere marktvormen wordt de hoogte van de marktprijs bepaald door vraag en aanbodfactoren. Relatieve schaarste bepaalt ook daar de prijs. Dit laatste is niet voorbehouden aan het model van volkomen concurrentie.' Aldus Groenveld en Wilpstra, die hiermee aangeven dat ik anders zou hebben beweerd. Daarna ligt kritiek voor de hand; geen econoom zal namelijk de juistheid van het citaat ontkennen. Van 'een misverstand aan de kant van de auteur' is dan ook geen sprake. Anders dan bij volkomen concurrentie ligt de marktprijs bij andere marktvormen hoger dan de marginale kosten. Om deze constatering (die evenmin te ontkennen valt) gaat het, maar daaraan gaan mijn opponenten voorbij.

Tenslotte nog dit. Groenveld en Wilpstra beweren voorstanders te zijn van een multidisciplinaire aanpak van economische problemen. In de 'Samenvatting' van hun commentaar wordt zelfs de hoop uitgesproken, dat de lezer de kritiek op 'Anomie en Inflatie' als bewijs van hun voorkeur zal interpreteren. Op grond waarvan ze deze verwachting koesteren, is mij een raadsel. Als eerste reactie op hun kritiek schoot mij het moeilijk vertaalbare gezegde te binnen: 'You can bring a horse to the water, but you cannot make it drink.'

Noten

1. R. L. Heilbroner, 'On the limited relevance of economics', in: D. Bell and I. Kristol (Eds.), *Capitalism today*, 1972, p. 81, e.v.
2. De relatie 'volledige mededinging — sociale werkelijkheid' is nader uitgewerkt in: T. Huppes, 'Markt en macht in de verdelingstheorie; een sociologisch-economische synthese', in: *Sociaal Maandblad Arbeid*, 1974, pp. 568-577.